

الزامات مشارکت مردم در جهش تولیدات کشاورزی

نسیبه زارعی^۱

چکیده

بزرگ‌ترین بخش متولی تولید در اقتصاد، بخش کشاورزی است. با توجه به اینکه بخش کشاورزی نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی کشور بیشترین تعامل و ارتباط را با مردم دارد، اهمیت تحقق شعار سال در بخش کشاورزی دوچندان است. تولیدکنندگان، مصرف‌کنندگان، کارشناسان، نخبگان و دانشگاهیان از جمله افرادی هستند که به‌صورت مؤثر و مداوم در ارتباط با این بخش و تولیدات آن هستند. مشارکت حداکثری مردم در جهش تولید در بخش کشاورزی نیازمند الزاماتی است که این الزامات به فراخور نوع مشارکت‌کنندگان متفاوت است. در صورت مشارکت حداکثری مردم در جهش تولید بخش کشاورزی نه تنها این بخش، بلکه دیگر بخش‌های اقتصادی نیز تحت تأثیر قرار می‌گیرد. مشارکت مردم در جهش تولید اثر مثبت و معناداری به‌ترتیب بر امنیت غذایی و حکمرانی غذایی حتی در کوتاه‌مدت و بلندمدت دارد. با ارتقای امنیت غذایی و حکمرانی غذایی، امنیت اقتصادی-ملی نیز تأمین می‌شود. از سوی دیگر، مشارکت مردم در جهش تولید سبب رضایت خاطر و افزایش امید به زندگی و امید به آینده در مردم می‌شود. برای افزایش درصد مشارکت مردم و الزامات آن در جهش تولید و تأمین امنیت غذایی، حمایت‌های مالی و غیرمالی از گروه‌های مختلف مرتبط با بخش کشاورزی، تغییر ماهیت بخش کشاورزی از معیشتی بودن به کشاورزی هوشمند، تغییر مسیر تولیدات بخش کشاورزی، برقراری ثبات و امنیت اقتصادی، سرمایه‌گذاری و استفاده از علوم روز و فناوری‌های نوین در بخش کشاورزی و ورود صنایع و کارخانه‌های خصوصی به‌صورت مستقیم در بخش کشاورزی پیشنهاد می‌شود.

واژگان کلیدی: بخش کشاورزی، جهش تولید، مشارکت مردم.

مقدمه

افزایش یابد. بنابراین، جهش و رونق تولید همان‌طور که در نام‌گذاری شعار سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۳ توسط رهبر معظم انقلاب اسلامی به آن اشاره شده، کاملاً ضروری و لازم است.

جهش تولید از دو طریق ۱- افزایش استفاده از منابع مانند زمین، آب و... و ۲- افزایش بهره‌وری نهاده‌های مورد استفاده (بازده) امکان‌پذیر است. افزایش سطح زیر کشت و آب و... راهبردی مبتنی بر افزایش نهاده است که با موانع مهمی از جمله

بر اساس پیش‌بینی‌های بانک جهانی، جمعیت جهان تا سال ۲۰۵۰ به بیش از ۱۰ میلیارد نفر افزایش می‌یابد. این جمعیت چه شهری و چه روستایی به غذا احتیاج دارند. همراه با افزایش مصرف کالری و غذاهای متنوع در دنیا (که با رشد درآمد در کشورهای درحال توسعه همراه است)، تخمین زده می‌شود که تولیدات کشاورزی برای پاسخ‌گویی به تقاضای جهانی باید تا سال ۲۰۵۰ تقریباً ۷۰ درصد

۱. دانش‌آموخته کارشناسی ارشد، اقتصاد کشاورزی، دانشکده کشاورزی، دانشگاه شهید باهنر، کرمان، ایران nasibehzareii@yahoo.com

دوچندان است. الزام بزرگ در جهش تولید، شناخت مسئله‌ها و چالش‌های تولید در نظام تحلیلی منسجم و منظومه‌ای است. اهمیت مسئله‌ها، منطق اولویت‌ها را می‌سازد و راه برون‌رفت از تراحم‌ها را فراهم می‌کند. شعار و گفتمان «رفع موانع تولید» باید به‌مثابه پیش‌فرض سیاستی در کنار الزامات و ضروریات دیگر، مطرح و برجسته باشد (حسینی خامنه‌ای، ۱۴۰۳). در راستای رسیدن به جهش تولید در بیانات رهبر معظم انقلاب اسلامی باید مراحل و اهداف شناسایی شود. در ادامه، در جدول زیر، اهداف و آثار جهش تولید در مراحل متفاوت گزارش می‌شود.

کمبود زمین مرغوب و نیاز به آب بیشتر روبه‌روست. این در حالی است که با افزایش بهره‌وری می‌توان با هزینه بسیار کمتر به هدف جهش تولید دست یافت (سازمان ملی بهره‌وری ایران، ۱۴۰۱). جهش تولید را می‌توان افزایش حداکثری تولید از طریق افزایش بهره‌وری و کارایی در منابع تولید به‌ویژه در سرمایه‌های انسانی و مالی تعریف کرد.

اهمیت جهش تولید در بخش کشاورزی به‌عنوان بخشی مولد که بیش از ۸۰ درصد کالاهای اساسی را تأمین می‌کند و مسئول برقراری امنیت غذایی است،

جدول ۱- اولویت‌سازی جهش تولید در بخش کشاورزی

گام‌ها	اهداف	آثار
گام نخست	کاهش واردات کالاهای اساسی	کاهش بودجه‌های میلیاردیرویی وزارت جهاد کشاورزی
گام دوم	خودکفایی پایدار در تولید کالاهای اساسی	تأمین امنیت غذایی در کالاهای اساسی
گام سوم	افزایش صادرات و تراز تجاری مثبت در بخش کشاورزی	ارزآوری بخش کشاورزی
گام چهارم	کشاورزی پایدار و توسعه بخش کشاورزی	افزایش سرمایه‌گذاری بخش خصوصی و دولتی
گام پنجم	کشاورزی هوشمند و تولید ارزان	رشد و توسعه بخش کشاورزی حفظ منابع طبیعی
		تبدیل شدن به قدرت غذایی در دنیا

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

گام دوم: جهش تولید به معنای افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری با هدف خودکفایی پایدار در تولید کالاهای اساسی و راهبردی است.

گام سوم: جهش تولید به معنای افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری و دستیابی به بهترین فناوری‌های روز دنیا با هدف افزایش صادرات و تراز تجاری مثبت در بخش کشاورزی و درنهایت، کسب درآمد ارزی در این بخش است. درآمد ارزی در بخش

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، جهش تولید دارای پنج گام عملی و اقدامی است که در ادامه توضیح داده می‌شود.

گام نخست: جهش تولید به معنای افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری با هدف کاهش واردات کالاهای اساسی است که سالانه بودجه‌ای بالغ بر ۹ میلیارد یورو را به خود اختصاص می‌دهد.

آمریکا، کانادا و... در تجارت تولیدات کشاورزی و تبدیل شدن به قطب و قدرت کشاورزی در دنیاست. با توجه به نام‌گذاری سال ۱۴۰۳ توسط رهبر معظم انقلاب و اینکه بخش کشاورزی، بزرگ‌ترین بخش خصوصی در کشور است، حضور و مشارکت مردم در آن بسیار بااهمیت است. به عبارت دیگر، با مشارکت مردم و حضور فعال کشاورزان و بهره‌برداران، مسیر رشد و توسعه در این بخش هموار می‌شود. مهم‌ترین مسئله در این خصوص، چگونگی مشارکت مردم و مدیریت کارا در راستای ایجاد جهش تولید برای رسیدن به تأمین امنیت غذایی، رشد و توسعه بخش کشاورزی است.

بیش از ۷۰ درصد کشاورزان در کشور دارای زمین‌های زراعی زیر ۵ هکتار هستند و این به معنای لزوم سیاست‌گذاری‌های کلان و حمایت‌های مالی و غیرمالی توسط وزارت جهاد کشاورزی و سایر مجموعه دولت در این بخش است. دهقانان و خرده‌کشاورزان، تولیدکنندگانی هستند که برای پایداری در تولید خود نیاز به حمایت‌های دولتی دارند. این نوع بهره‌برداران اغلب دارای زندگی معیشتی هستند. بنابراین، می‌توان گفت بیش از ۷۰ درصد کشاورزان و بهره‌برداران دارای تاب‌آوری پایین در مسیر تولید هستند و در راستای تولید سالانه خود به حمایت‌های دولت نیاز دارند. دولت نیز برای تأمین امنیت غذا و جهش تولید نیازمند مشارکت مردم و حضور فعال بهره‌برداران و تولیدکنندگان است. بنابراین، رابطه‌ای دوسویه میان مجموعه دولت و بهره‌برداران برقرار است.

کشاورزی منجر به سرمایه‌گذاری و رشد در این بخش می‌شود. به عبارت دیگر، در گام سوم جهش تولید، رشد بخش کشاورزی مطلوب و محسوس خواهد شد.^۱

گام چهارم: جهش تولید به معنای افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری و دستیابی به بهترین فناوری‌های روز دنیا با هدف ایجاد کشاورزی پایدار و توسعه بخش کشاورزی است. پس از بهبود رشد بخش کشاورزی از طریق جهش و افزایش تولید و مدیریت کارا، طبیعتاً کشور از نیازهای اولیه و ضروری مانند تأمین امنیت غذایی و کالاهای اساسی عبور می‌کند و نیازهای بعدی بخش کشاورزی مانند کشاورزی پایدار، حفظ منابع طبیعی، توسعه بخش کشاورزی و روستاها و... در اولویت سیاست‌گذاری و اقدامات قرار خواهد گرفت.

گام پنجم: جهش تولید به معنای افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری و دستیابی به بهترین فناوری‌های روز دنیا با هدف ایجاد کشاورزی هوشمند و تولید ارزان است. در حال حاضر، امنیت غذایی و حفظ منابع تولید از بزرگ‌ترین دغدغه‌های مجموعه دولت است. در صورت تداوم در جهش تولید از طریق افزایش بهره‌وری و دستیابی به بهترین فناوری‌های روز دنیا در بخش کشاورزی، سطح تصمیمات و سیاست‌گذاری‌ها از واردات کالاهای اساسی به هوشمندسازی این بخش ارتقا می‌یابد. رسیدن به این مرحله به معنای دعوت به رقابت کشورهای پیشرفته در بخش کشاورزی مانند روسیه،

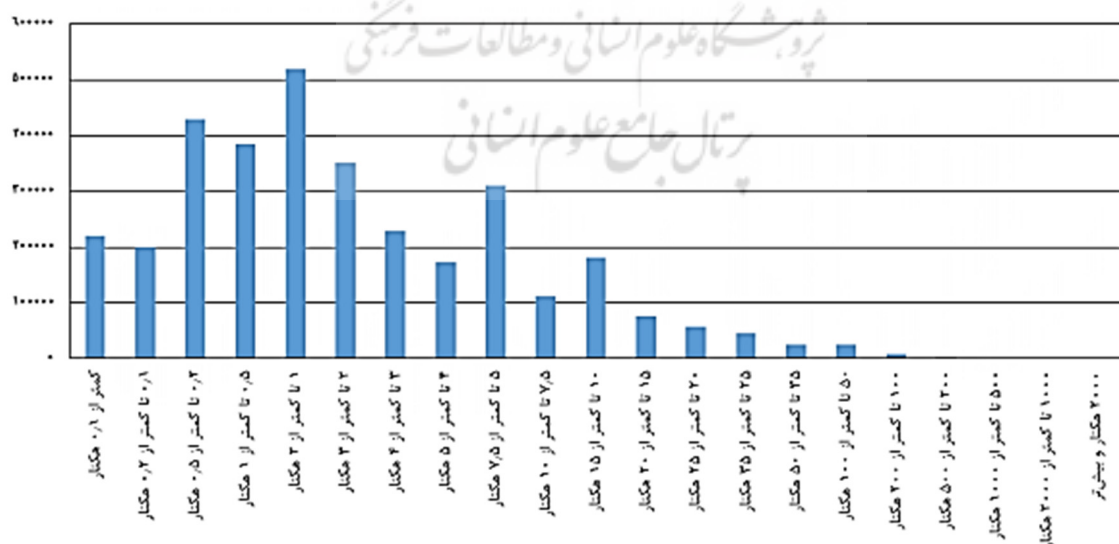
۱. احتمال خروج سرمایه از بخش یادشده یا حتی کل اقتصاد کشور وجود خواهد داشت، اما در بدبینانه‌ترین حالت، هم‌زمان با افزایش صادرات و تراز تجاری مثبت در بخش کشاورزی، سرمایه‌گذاری داخلی به صورت خصوصی و دولتی در بخش یادشده ایجاد می‌شود و در صورت مدیریت کارا و صحیح، رونق اقتصادی در بخش کشاورزی رخ می‌دهد.

۱- مشارکت مردمی در راستای جهش تولید

مشارکت مردمی در جهش تولید انواع مختلفی دارد و به تناسب آن مستلزم پیش‌نیازها و حمایت‌های دولتی است. برای شناسایی الزامات مشارکت مردمی در جهش تولید در بخش کشاورزی باید بهره‌برداران و تولیدکنندگان به‌عنوان بزرگ‌ترین جامعه بخش کشاورزی که اثرگذاری بالایی در جهش تولید این بخش دارند، ارزیابی شوند. به زبان ساده‌تر، جامعه تولیدکنندگان و کشاورزان در بخش کشاورزی بیش از ۵۰ درصد مشارکت در این بخش را برای افزایش و جهش تولید شامل می‌شوند. با توجه به اینکه یکی از مهم‌ترین طبقه‌بندی کشاورزان و بهره‌برداران در سطح کلان کشوری بر اساس سطح زیر کشت و مزارع است، در ادامه، پراکندگی بهره‌برداران در سطوح کشت مختلف گزارش شده است.

بنا بر آنچه گفته شد و در راستای تأمین امنیت غذایی و رشد و توسعه بخش کشاورزی، هدف این گزارش بررسی الزامات و ضرورت جهش تولید در بخش کشاورزی و مشارکت مردمی به‌ویژه کشاورزان و بهره‌برداران است. در این راستا، در گزارش حاضر به این پرسش‌ها پاسخ داده می‌شود؛ مهم‌ترین گروه مردمی در دستیابی به جهش تولید با مشارکت مردمی در بخش کشاورزی، کدام‌اند و الزامات مشارکت مردم در جهش تولیدات بخش کشاورزی چیست؟ در ادامه، انواع مشارکت مردمی در جهش تولید گزارش شده است. پس از آن به تجارب کشورهای موفق در جهش تولیدات کشاورزی با در نظر گرفتن مشارکت مردم پرداخته می‌شود. درنهایت، پس از بیان ملاحظات امنیت اقتصادی، نتیجه‌گیری و راهکارها ارائه می‌شود.

نمودار ۱- پراکندگی بهره‌برداری‌های کشاورزی در طبقات وسعت اراضی کشاورزی در سال ۱۳۹۳
 (برحسب تعداد نفر)

مأخذ: مرکز آمار ایران، ۱۴۰۳.

به‌رغم اینکه تعداد بهره‌برداران بزرگ‌مالکی به نسبت دیگر بهره‌برداران پایین است، این طیف از کشاورزان اثرگذاری مثبت و معناداری از نظر کمیت سطح زیر کشت بر جهش تولید دارند. به‌طورکلی، هر طبقه از کشاورزان و تولیدکنندگان اثرگذاری مثبت و معناداری بر جنبه‌های مختلف مشارکت مردمی دارند و بنا بر نوع نظام بهره‌برداری، الزامات برای مشارکت تولیدکنندگان تا حدودی متفاوت خواهد بود. به دلیل گسترده بودن بخش کشاورزی، افزون‌بر تولیدکنندگان این بخش، مصرف‌کنندگان، کارشناسان، نخبگان و... نیز در مشارکت مردمی در جهش تولید مؤثر هستند (اثرگذاری مستقیم میزان مشارکت مردمی به‌غیراز تولیدکنندگان این بخش را می‌توان کمتر از ۵۰ درصد در نظر گرفت) که در جدول زیر گزارش شده است.

همان‌طور که در نمودار شماره ۱ مشاهده می‌شود، بیش از ۶۰ درصد کشاورزان دارای زمین‌های زیر ۵ هکتار و بیش از ۷۰ درصد کشاورزان دارای زمین زیر ۱۰ هکتار هستند. به‌عبارت‌دیگر، پراکندگی و فراوانی بهره‌برداران و کشاورزان در اراضی کمتر از ۱۰ هکتار بیشتر از کشاورزان با اراضی بیش از ۱۰ هکتار است. به‌صورت دقیق‌تر، بیشترین تعداد بهره‌برداران، مربوط به سطح ۱ تا کمتر از ۲ هکتار است. این نوع نظام بهره‌برداری، نظام کشاورزی و خانوادگی یا همان نظام خرد و دهقانی نامیده شده است. مشارکت این قشر از بهره‌برداران از نظر تعداد مشارکت‌کنندگان، اثر مثبت و معناداری بر جهش تولید دارد. کمترین تعداد بهره‌برداران مربوط به ۲۰۰ تا کمتر از ۵۰۰ هکتار است که این نوع نظام بهره‌برداری، نظام بهره‌برداری بزرگ‌مالکی یا فئودالی نامیده می‌شود.

جدول ۲- دسته‌بندی انواع مشارکت مردمی در جهش تولید بخش کشاورزی

ردیف	نوع مشارکت‌کنندگان	گروه‌بندی	الزامات
۱	تولیدکنندگان بخش کشاورزی	بهره‌برداران با سطح زیر کشت ۵ هکتار	حمایت اقتصادی خدمات آموزشی
		بهره‌برداران با سطح زیر کشت ۵ تا ۱۰ هکتار	حمایت اقتصادی
		بهره‌برداران با سطح زیر کشت بیش از ۱۰ هکتار	حمایت اقتصادی ایجاد اعتماد
۲	صاحب‌نظران	کارشناسان	حمایت‌های اقتصادی و غیراقتصادی
		شرکت‌های دانش‌بنیان	فراخوان رسمی
۳	دانشگاهیان	اساتید دانشکده کشاورزی	حمایت‌های اقتصادی و غیراقتصادی
		دانشجویان و فارغ‌التحصیلان کشاورزی	فراخوان رسمی
۴	مصرف‌کنندگان	مصرف‌کنندگان نهایی	ایجاد اعتماد
۵	تولیدکنندگان بخش صنعت	تولیدکنندگان کود شیمیایی، تراکتور و...	حمایت اقتصادی
۶	توزیع‌کنندگان بخش خدمات	ارائه‌دهندگان خدمات غذایی	حمایت اقتصادی

مأخذ: یافته‌های پژوهش.

آن‌ها متفاوت است. بهره‌برداران با سطح زیر کشت ۵ هکتار یا دهقانی به دلیل داشتن زندگی معیشتی در

همان‌طور که در جدول بالا مشاهده می‌شود، به فراخور نوع مشارکت‌کنندگان در جهش تولید، الزامات

است. پس از تولیدکنندگان، مشارکت کارشناسان و صاحب‌نظران بیشترین تأثیر را در جهش تولید در بخش کشاورزی دارد. کارشناسان و صاحب‌نظران را می‌توان به‌نوعی شرکت‌های دانش‌بنیان در بخش کشاورزی برشمرد. مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان به معنای ورود جدیدترین فناوری‌های روز دنیا پس از بومی شدن آن‌ها در کشور است. ورود فناوری در کشاورزی سستی کنونی باعث افزایش چند برابری بهره‌وری در بخش کشاورزی می‌شود. بنابراین، می‌توان اثر مشارکت کارشناسان و شرکت‌های دانش‌بنیان را جهش تولید مثبت و معنادار در نظر گرفت.

یکی از مهم‌ترین عوامل در افزایش مشارکت شرکت‌های دانش‌بنیان و کارشناسان، حمایت‌های اقتصادی و غیراقتصادی از این نوع شرکت‌هاست. همچنین، شفاف‌سازی فرایند نوع و چگونگی مشارکت از طریق فراخوان‌های عمومی و رسمی و بر اساس شایسته‌سالاری، درصد مشارکت این گروه را در راستای جهش تولید افزایش می‌دهد. ایجاد ارتباط میان دانشگاهیان و بخش کشاورزی یکی از بزرگ‌ترین اهداف دولت‌ها بوده است. برقراری این ارتباط و افزایش مشارکت دانشگاهیان اعم از اساتید، فارغ‌التحصیلان و دانشجویان کشاورزی سبب انتقال علوم و فنون روز دنیا به مزارع و جهش تولید در بخش کشاورزی می‌شود. این موضوع مستلزم حمایت‌های اقتصادی و غیراقتصادی به همراه فراخوان‌های عمومی-علمی و درگیر شدن ارتقای هیئت علمی دانشکده‌های کشاورزی با رشد و توسعه کشاورزی مناطق است. مصرف‌کنندگان به‌عنوان بزرگ‌ترین گروه مشارکتی

صورت وجود حمایت‌های مالی و غیرمالی مانند اعطای وام، کود شیمیایی یارانه‌ای، فراهم کردن ماشین‌آلات کشاورزی به‌ویژه در فصول کاشت و برداشت و... مشارکت بالایی در جهش تولید بخش کشاورزی خواهند داشت. بر اساس آمارهای منتشرشده مرکز آمار ایران، بهره‌برداران بدون سواد دارای بیشترین سطح زیر کشت در زمین‌های با مقیاس ۱ تا ۵ هکتار هستند. بر اساس گزارش آخرین سرشماری بهره‌برداران در سال ۱۳۹۳ در مرکز آمار ایران، بهره‌برداران با سطح ابتدایی و غیررسمی بیشترین سطح زیر کشت با مقیاس کمتر از ۱ هکتار را در سراسر کشور در سال ۱۳۹۰ داشتند. بیشترین درصد بهره‌بردارهای بی‌سواد و با سطح سواد ابتدایی و غیررسمی که به‌طور متوسط ۷۰ درصد بهره‌برداران کل را تشکیل می‌دهند، دارای زمین زراعی با مقیاس کمتر از ۵ هکتار هستند. بنابراین، یکی دیگر از الزامات مشارکت مؤثر دهقانان در جهش تولید، ارائه خدمات آموزشی به این گروه از کشاورزان است. برای افزایش مشارکت در بهره‌برداران با سطح زیر کشت بیش از ۱۰ هکتار در جهش تولید، افزون‌بر حمایت مالی نیاز به اعتمادسازی کشاورزان نسبت به اقدامات و سیاست‌گذاری‌های آینده در بخش کشاورزی است. الزامات بهره‌برداران با سطح زیر کشت ۵ تا ۱۰ هکتار در مشارکت در جهش تولید میان دو دسته بهره‌بردار یادشده است. مهم‌ترین الزامات در مشارکت بزرگ‌مالکان با سطح زیر کشت بیش از ۱۰۰ هکتار در جهش تولید، حفظ منافع آنان، دسترسی به درآمد و سود مورد انتظار این قشر در صورت مشارکت

۲- تجارب کشورهای موفق

افزایش و جهش تولیدات کشاورزی نه تنها سبب تأمین امنیت غذایی و بهبود تغذیه انسانی می‌شود، بلکه منبع اصلی درآمد برای بسیاری از کشورهاست. افزایش تولید محصولات زراعی کلید پایان دادن به گرسنگی و نیز توسعه اقتصادی و اجتماعی در دنیاست. تولید جهانی محصولات زراعی و کشاورزی در دهه‌های اخیر به طرز زیادی تغییر کرده است که این موضوع را می‌توان ناشی از افزایش عملکرد محصولات دانست. هم‌زمان با افزایش تولیدات کشاورزی، تنوع رژیم غذایی نیز در بسیاری از کشورهای جهان افزایش یافته است. کشورهای چین، ایالات متحده، برزیل، هند، روسیه، فرانسه، مکزیک، ژاپن، آلمان و ترکیه در سال ۲۰۲۳، جزو ده کشور برتر تولیدکننده محصولات کشاورزی در دنیا بودند. این کشورها نقش عمده‌ای در تغذیه جمعیت و اقتصاد کشاورزی جهانی دارند و مقدار زیادی از مواد غذایی جهان را تأمین می‌کنند. گفتنی است که بخش کشاورزی در کشورهای یادشده نقش اساسی را در اقتصاد آن‌ها ایفا می‌کند. ده کشور برتر تولیدکننده، محصولات خود را به کشورهای سراسر جهان صادر می‌کنند. در ادامه، به بررسی چگونگی مشارکت مردم در تولید محصولات کشاورزی در تجارب کشورهای موفق دنیا پرداخته می‌شود. سعی شده است کشورهای با شرایط مشابه بخش کشاورزی ایران مورد بررسی قرار گیرند.

الف- چین

چین بزرگ‌ترین تولیدکننده بسیاری از محصولات کشاورزی از جمله برنج، گندم، ذرت، سیب‌زمینی، سویا،

مردم می‌توانند جهت‌گیری‌های تولیدات بخش کشاورزی را تبیین کنند.

افزایش تقاضا در یک یا چند محصول کشاورزی سبب افزایش عرضه آن‌ها در بازار می‌شود. یکی از بزرگ‌ترین مشارکت‌های مصرف‌کنندگان، استفاده از محصولات و تولیدات داخلی و مصرف درست آن‌هاست. برای مثال، ارجح کردن مصرف میوه‌های تولید داخل به وارداتی یا تغییر الگوی مصرف مردم جامعه برای کاهش واردات محصولات کشاورزی، نوعی مشارکت مردم در جهش تولید شمرده می‌شود. این مشارکت نیز مستلزم پیش‌نیازهای است که مهم‌ترین آن‌ها کسب اعتماد و ایجاد اطمینان خاطر در مردم نسبت به شرایط اجتماعی و اقتصادی کشور است.

رابطه پسین و پیشین بخش کشاورزی با دیگر بخش‌های اقتصادی سبب شده است که مشارکت تولیدکنندگان در بخش صنعت و فعالان بخش خدمات نیز بر جهش تولید در بخش کشاورزی تأثیر مثبت داشته باشد. بخش صنعت با عرضه به‌موقع و باکیفیت نهاده‌ها، ماشین‌آلات و ادوات کشاورزی سبب تسریع در روند کاشت، داشت و برداشت محصولات خواهد شد. از سوی دیگر، بخش خدمات با ارائه خدمات به‌موقع و توزیع کارا سبب به حداقل رساندن ضایعات ناشی از حمل‌ونقل و توزیع محصولات کشاورزی می‌شود. به‌طورکلی، به‌تناسب نوع گروه مردمی برای مشارکت در تولید بخش کشاورزی، الزامات متفاوتی وجود دارد. در ادامه، تجارب و الگوهای کشورهای موفق در راستای جهش تولید و مشارکت مردم گزارش می‌شود.

دانه‌های روغنی، حبوبات، میوه‌ها و سبزیجات است. دام‌پروری، شیلات و جنگل‌داری نیز بخش‌های مهمی از بخش کشاورزی هند هستند. دولت هند برای افزایش و جهش تولید، سیاست‌ها و برنامه‌های متعددی را برای حمایت از بخش کشاورزی اجرا کرده است. مهم‌ترین سیاست‌ها و برنامه‌ها این کشور در بخش کشاورزی شامل اعطای یارانه، اجرای سیاست حداقل قیمت‌های حمایتی، طرح‌های بیمه محصولات کشاورزی و خدمات تحقیقاتی و ترویجی کشاورزی مانند کلاس‌های آموزشی است.

پ- ترکیه

بر اساس گزارش‌های اداره تجارت بین‌الملل در سال 2024، اقتصاد کشاورزی ترکیه در بین ده اقتصاد برتر جهان قرار دارد. کشور یادشده دارای چشم‌انداز کشاورزی متنوعی از جمله دشت‌های حاصلخیز، مناطق ساحلی و مناطق تپه‌ای است که امکان تولید انواع محصولات را فراهم می‌کند. سهم بخش کشاورزی در تولید ناخالص داخلی تقریباً 7 درصد است. ترکیه تولیدکننده عمده گندم، چغندر قند، شیر، مرغ، پنبه، گوجه‌فرنگی و دیگر میوه‌ها و سبزیجات و بزرگ‌ترین تولیدکننده زردآلو و فندق در جهان است. جمعیت جوان و روبه‌رشد ترکیه فرصت‌هایی را برای رشد بازار و معرفی محصولات جدید فراهم کرده است. حدود یک‌چهارم جمعیت این کشور در بخش کشاورزی مشغول به کار هستند. بر اساس آمارهای منتشرشده سازمان غذا و کشاورزی ملل متحد و تارنمای آماری استاتیتسا¹ در سال 2024، افراد شاغل در صنایع

پنبه و تنباکو در جهان است. تولید دام نیز جزو مهمی از بخش کشاورزی چین است و تعداد زیادی خوک، مرغ و اردک برای گوشت و تخم پرورش می‌دهد. چین مثال بارز کشوری موفق در رسیدن به اهداف اقتصادی و غیراقتصادی در دنیاست. اقتصاد این کشور تا پیش از سال 1980 عمدتاً بر پایه کشاورزی سستی بود. در دهه‌های اخیر، بخش کشاورزی چین به لطف سیاست‌های دولت با هدف افزایش بهره‌وری، بهبود زیرساخت‌ها و گسترش دسترسی به بازار، دستخوش نوسازی و تحول زیادی شده است. تغییر در نوع نظام بهره‌برداری و مالکیت در بخش کشاورزی، اصلاح نظام بانکی و اصلاح سیاست‌گذاری در این کشور در راستای توسعه خصوصی‌سازی، مشارکت مردمی و بازار آزاد در عرضه و تولیدات بخش کشاورزی از جمله اصلاحات چین در بخش کشاورزی بوده است. این کشور در تحقیق و توسعه کشاورزی، تکنیک‌های کشاورزی پیشرفته و مکانیزاسیون برای افزایش تولید و کارایی، سرمایه‌گذاری کرده است.

ب- هند

کشاورزی یکی از مهم‌ترین بخش‌های اقتصاد هند است. بخش یادشده مسئول 58 درصد معیشت هندی‌هاست. سهم کشاورزی در تولید ناخالص داخلی هند از 17/8 درصد در سال‌های 2020-2019، به 19/9 درصد در سال‌های 2021-2020 افزایش یافت. بیش از 50 درصد نیروی کار این کشور در بخش کشاورزی مشغول به کار هستند. بخش کشاورزی هند متنوع است و طیف وسیعی از محصولات در سراسر این کشور تولید می‌شود. محصولات عمده شامل برنج، گندم، ذرت، پنبه، نیشکر،

1. Statista

دهک‌های درآمدی پایین و سپس دهک‌های درآمدی متوسط ملموس‌تر خواهد بود. گفتنی است که این گروه از مردم نیز بیشترین قشر نیروی کار را شامل می‌شوند. بنابراین، فواید جهش تولید در کشور از طریق افزایش بهره‌وری به شرح زیر است.

۱. جهش تولید سبب تسهیل در تأمین امنیت غذایی و حکمرانی غذایی در کشور می‌شود.
 ۲. جهش تولید سبب ارتقای بیشتر سطح رفاه مردم در دهک‌های درآمد پایین و متوسط می‌شود.
 ۳. جهش تولید سبب افزایش دسترسی به غذا و به دنبال آن باعث ایجاد نیروی کار سالم در حال و آینده برای اقتصاد کشور می‌شود.
 ۴. جهش تولید از طریق افزایش بهره‌وری سبب حفظ منابع طبیعی و محیط‌زیست می‌شود.
 ۵. جهش تولید سبب افزایش تراز تجاری بخش کشاورزی و ارزآوری در کشور می‌شود.
 ۶. جهش تولید سبب کاهش شدت نوسانات قیمتی محصولات کشاورزی می‌شود.
- آنچه تاکنون در این قسمت توضیح داده شد، آثار جهش تولید بر اقتصاد کشاورزی و اقتصاد کل است. در صورت مشارکت حداکثری مردم در جهش تولید افزون‌بر افزایش میزان تولید، مسیر رشد و توسعه نه تنها برای بخش کشاورزی، بلکه برای دیگر بخش‌های اقتصادی کشور هموار می‌شود.
- رشد و توسعه بخش کشاورزی به دلیل ارتباط پسین و پیشینی که نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی مانند بخش صنعت و خدمات دارد، باعث انتقال رشد و توسعه به این بخش‌ها می‌شود. به زبان ساده‌تر، جهش

کشاورزی، جنگل‌داری و ماهیگیری در ترکیه در زیربخش تولید محصولات زراعی و دامی، شکار و فعالیت‌های خدماتی مرتبط با آن، نزدیک به ۴/۹ میلیون نفر هستند. بر اساس گزارش‌های بانک جهانی، این کشور ملزم به اتخاذ سیاست کشاورزی مشترک اتحادیه اروپاست. به عبارتی، ترکیه ملزم به اعمال سیاست‌های حمایتی در بخش کشاورزی خود است. این موضوع باعث افزایش مشارکت مردم در طبقات اقتصادی مختلف در تولیدات کشاورزی شده است.

۳- ملاحظات امنیت اقتصادی

جهش تولید بر پایه مشارکت مردمی به معنای استفاده حداکثری از ظرفیت‌های خالی بنگاه‌های تولیدی است. این موضوع به معنای استفاده از بیشترین ظرفیت تولید است. در این صورت است که نه تنها اقتصاد کشاورزی، بلکه اقتصاد کشور توان گذر از شرایط رکود موجود در بازار محصولات کشاورزی را خواهد داشت. طی کردن مراحل جهش تولید بر اساس برنامه مدون و مشخص با توجه به الزامات مشارکت اقشار و گروه‌های مختلف مردم افزون‌بر تأمین امنیت غذایی، امنیت اقتصادی-ملی را نیز فراهم خواهد کرد. در صورت افزایش تولید از طریق افزایش بهره‌وری، در گام نخست امنیت غذایی در کشور تأمین می‌شود و حکمرانی غذایی در مسیر رشد خود قرار خواهد گرفت. افزایش تولید به همراه مدیریت کارا به معنای افزایش دسترسی به غذاست. این موضوع به معنای ارتقا و بهبود سطح رفاه مردم در جامعه است. این افزایش سطح رفاه در سطوح و

اقتصاد کشور دارد. جهش و رونق تولید در این بخش بر پایه اصول و قوانین اقتصادی سبب استفاده از ظرفیت خالی بنگاه‌ها می‌شود و در صورت ادامه روند، افزایشی تولید و وجود سود مناسب برای بنگاه‌ها، بنگاه‌های جدیدی وارد فرایند تولید خواهند شد. این موضوع در نهایت سبب جهش تولید و جهش اقتصادی می‌شود. جهش تولید در بخش کشاورزی مستلزم ایجاد بسترهای لازم برای ارتقای عرضه و حمایت از تولیدکنندگان و نخبگان در بخش تولید از سویی و از سوی دیگر، تحریک تقاضا در بازار است. بخش کشاورزی به فراخور ماهیت آن در حال حاضر بیشترین تعامل و ارتباط را با مردم نسبت به دیگر بخش‌های اقتصادی دارد. بنابراین، ضرورت حضور مردم در جهش تولید در بخش کشاورزی بیشتر است. گفتنی است حضور و مشارکت مردم در راستای دستیابی به جهش تولیدی مدنظر، نیازمند مدیریت کارا و سیاست‌گذاری‌های به‌موقع و درست توسط مجموعه دولت است. در ادامه، برای افزایش درصد مشارکت مردم و الزامات آن در جهش تولید و تأمین امنیت غذایی پیشنهادهای زیر ارائه می‌شود.

- حمایت‌های مالی و غیرمالی از گروه‌های مختلف مرتبط با بخش کشاورزی: همان‌طور که پیش‌تر توضیح داده شد، بخش کشاورزی با گروه و قشرهای مختلف مردم در تعامل است. این موضوع سبب به چالش کشیدن مشارکت مردمی می‌شود. این تفاوت مشارکت مردمی نیازمند مدیریت دقیق‌تر، سیاست‌گذاری‌های به‌موقع به همراه انواع حمایت‌های مالی و غیرمالی از تولیدکنندگان، شرکت‌های دانش‌بنیان، دانشگاهیان و... است. ضروری

تولید و گسترش رونق در بخش کشاورزی باعث انتقال سرمایه و نیروی کار از این بخش به دیگر بخش‌های اقتصادی می‌شود. بنابراین، در صورت مشارکت حداکثری مردم در جهش تولید بخش کشاورزی نه تنها این بخش، بلکه دیگر بخش‌های اقتصاد نیز توسعه خواهند یافت. به حرکت درآمدن چرخه تولید و شدت یافتن آن نه تنها در بخش کشاورزی، بلکه در کل اقتصاد، امید به زندگی و امید به آینده را در مردم جامعه افزایش می‌دهد. در نتیجه، یکی از مهم‌ترین آثار مشارکت مردم در جهش تولید، اثر اجتماعی آن است.

در جمع‌بندی کلی می‌توان گفت مشارکت مردم در جهش تولید اثر مثبت و معناداری به ترتیب بر امنیت غذایی و حکمرانی غذایی کشور حتی در کوتاه‌مدت خواهد داشت. با ارتقای امنیت غذایی و حکمرانی غذایی، امنیت اقتصادی-ملی نیز در کشور تأمین می‌شود. همچنین، مشارکت مردم در جهش تولید در کشور سبب رضایت خاطر، افزایش امید به زندگی و امید به آینده در مردم می‌شود. این موضوع به معنای تأثیر مثبت مشارکت مردم در جهش تولید در برقراری امنیت اجتماعی و اقتصادی است.

نتیجه‌گیری و پیشنهاد راهکارها

جهش تولید بر مدار جمهور مردم، در سپهر فراگیر فرهنگی و مبتنی بر فرهنگ جهادی و انقلابی امکان‌پذیر خواهد بود. این مهم نیازمند طرح و برجسته شدن در فضای جهاد تبیین است (حسینی خامنه‌ای، 1403). بخش کشاورزی به‌عنوان بخش مولد، توانایی بالا و جایگاه ویژه‌ای در چرخه تولید

مسیر تولید محصولات صادراتی از محصولات با فسادپذیری بالا و تکراری در بازارهای جهانی به تولید و پرورش محصولات خاص و دارای مزیت نسبی مانند انواع گردوی ایرانی، انواع پسته ایرانی، زعفران و...، برای فراهم کردن مقدمات و شرایط اقتصادی جهش تولید در بخش کشاورزی اقدام کند.

- برقراری ثبات و امنیت اقتصادی: امنیت اقتصادی به معنای ایجاد وضعیت باثبات در شرایط و ساختار کنونی اقتصاد و تعیین افقی روشن از تولید است؛ به گونه‌ای که توزیع و تخصیص نهاده و ستاده در بازار با شفافیت کامل اطلاعات صورت گیرد. دستیابی به این نوع امنیت اقتصادی در اقتصاد سبب افزایش مشارکت مردم در شدت یافتن سرعت چرخه‌های تولید می‌شود. بنابراین، بهتر است با ایجاد ثبات در قیمت نهاده‌های ضروری و کالاها به خصوص کالاهای تولیدشده در بخش کشاورزی و در دسترس قرار گرفتن انواع نهاده‌ها و حمایت‌های وزارت جهاد کشاورزی از کشاورزان در راستای افزایش رقابت‌پذیری تولیدات در سطح منطقه‌ای و جهانی و کشت تخصصی در سطح وسیع تولیدات، سعی در ایجاد امنیت اقتصادی کرد.

- سرمایه‌گذاری و استفاده از علوم روز و فناوری‌های نوین در بخش کشاورزی: تحقیقات و نوآوری‌های زیادی در حوزه کشاورزی در سطح جهان در حال انجام است که باعث پیشرفت و بهبود بهره‌وری می‌شود. وجود نوآوری و سرمایه‌گذاری سبب آسان شدن امور سخت کشاورزی و حفظ انرژی برای تولید بیشتر یا افزایش کارایی به همراه افزایش دانش و بینش کشاورزان و

است وزارت جهاد کشاورزی با همکاری دیگر مجموعه دولت سعی در اجرا و اعمال حمایت‌های مالی و غیرمالی برای مشارکت حداکثری مردم در جهش تولید کند.

- تغییر ماهیت بخش کشاورزی از معیشتی بودن به کشاورزی هوشمند: همان‌طور که گفته شد، بیش از ۷۰ درصد کشاورزان و بهره‌برداران دارای کشاورزی معیشتی هستند. این موضوع سبب پایین بودن تولید در این بخش شده است درحالی‌که استفاده از هوش مصنوعی در راستای تغییر مسیر تولید در بخش یادشده و استفاده حداکثری از ظرفیت بنگاه‌های تولیدی آن سبب جهش تولیدات بخش کشاورزی خواهد شد. بنابراین، ملزم دانستن مجموعه دولت به تبدیل کشاورزی معیشتی به کشاورزی هوشمند با تخصیص ردیف بودجه مجزا می‌تواند شروع پایدار جهش تولید را در این بخش سبب شود.

- تغییر مسیر تولیدات بخش کشاورزی: یکی از مهم‌ترین عوامل مؤثر بر جهش تولید در بخش کشاورزی، توانمند ساختن فعالان این بخش از نظر مالی است. فعالان یا به عبارت دیگر، کشاورزان، زارعان، بهره‌برداران، تجار و... به دلیل استفاده از روش سنتی در کشت و فروش و بازاریابی جهانی در محصولات تکراری و فسادپذیر مانند سیب درختی، سیب‌زمینی، گوجه‌فرنگی، فلفل دلمه‌ای و... توان تولید و درآمدزایی پایینی در سطوح بین‌الملل دارند. به عبارت دیگر، مسیر تولید و فروش محصولات و تولیدات بخش کشاورزی تفاوت محسوسی با سی سال گذشته خود نداشته است. پیشنهاد می‌شود وزارت جهاد کشاورزی طی سیاست‌گذاری‌های کلان با تغییر

صورت کشاورزان انگیزه بیشتری برای تولید و کسب سود بیشتر خواهند داشت.

منابع

- اداره تجارت بین الملل. 2024. <https://www.trade.gov/turkey-country-commercial-guide>
- بانک جهانی. 2021. <https://www.worldbank.org/en/news/feature/2021/09/22/needed-a-climate-smart-food-system-that-can-feed-10-billion>
- بانک جهانی. 2024. <https://blogs.worldbank.org/en/trade/why-it-time-take-action-agriculture-turkey>
- دفتر حفظ و نشر آثار حضرت آیت‌اله العظمی خامنه‌ای. 1403. <https://farsi.khamenei.ir/others-note?id=55716>
- مرکز آمار ایران. 1403. amar.org.ir
- سلسله جلسات هم‌اندیشی کارگروه امنیت غذایی (1402). *ارتقا و بهبود رشد و توسعه بخش کشاورزی با هدف تأمین امنیت غذایی در کشور و سیاست‌گذاری و تصمیم‌گیری کاراتر در بخش کشاورزی*. ایران، تهران: موسسه تحقیقاتی تدبیر اقتصاد.
- سازمان ملی بهره‌وری ایران (1401). *سیمای بهره‌وری ایران*. ایران، تهران: سازمان ملی بهره‌وری ایران.

بهره‌برداران می‌شود. ورود فناوری‌های نوین صنعت کشاورزی را متحول می‌کند. تولید بیشتر با مصرف کمتر نهاده، کاهش هزینه‌های تولید، افزایش شانس رقابت در بازارهای جهانی، تغییر خصوصیات و ویژگی‌های گیاهان در مناطق مختلف در کنار مشکلات کمتر زیست‌محیطی و... از نتایج سرمایه‌گذاری در بخش تحقیقات و استفاده از فناوری‌های نوین است. برای رسیدن به این موضوع پیشنهاد می‌شود بخش تحقیقات و توسعه کشاورزی به شرکت‌های خصوصی و دانش‌بنیان واگذار شود و بهتر است در سال‌های ابتدایی آغاز کار، این شرکت‌ها حمایت و پشتیبانی‌های اطلاعاتی وزارت جهاد کشاورزی را به همراه داشته باشند.

- **ورود صنایع و کارخانه‌های خصوصی به صورت مستقیم در بخش کشاورزی: بخش کشاورزی به دلیل گستردگی و وسعت، توانایی جای دادن انواع صنایع و کارخانه‌های خصوصی با تخصص‌های متفاوت دارد. یکی از وظایف این صنایع و کارخانه‌ها می‌تواند جایگزین شدن دلالات و واسطه‌ها در بخش یادشده باشد. دلالات و واسطه‌ها افرادی هستند که محصولات تولیدی بخش کشاورزی را با قیمت پایین از کشاورزان و بهره‌برداران به اشکال مختلف خریداری می‌کنند و بدون تغییر در محصول یا نوع بسته‌بندی، آن را با قیمت بالاتر به دست مصرف‌کننده می‌رسانند. چنانچه صنایع و کارخانه‌های تولیدی توانایی حمایت مالی کشاورزان را در تمام سال داشته باشند، در طول کشت نیز خدماتی به کشاورزان ارائه کنند و محصولات تولیدی کشاورزان را با قیمت مناسب خرید کنند، می‌توان وجود دلالات و واسطه‌ها را از بخش کشاورزی حذف کرد. در این**